

Negativno kroz pozitiv: prikaz tri negativne emocije kroz medij skulpture

Borovac, Nikša

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:827015>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA VIZUALNE I MEDIJSKE UMJETNOSTI
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

NIKŠA BOROVIĆ

**NEGATIVNO KROZ POZITIV: PRIKAZ TRI NEGATIVNE EMOCIJE
KROZ MEDIJ SKULPTURE**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

izv. prof. dr. art. Tihomir Matijević

SUMENTOR:

dr. art. Margareta Lekić, umj. sur.

Osijek, travanj 2022.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad
diplomski/završni

pod naslovom

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku _____

Potpis

Sažetak

Za temu završnoga rada *Negativno kroz Pozitiv: prikaz tri negativne emocije kroz medij skulpture* izrađena je serija od tri samostojeće skulpture u pečenoj glini (terakoti) koje su potom patinirane da nalikuju na oksidiranu broncu. Početna je ideja samoga rada nastala pod kolegijima crtanja i slikarstva te sam motiv kao takav primijenio i u nastavi Kiparstva, tehnikom modeliranja glinom. Motiv su ruke, koje su na skulpturi gradivni element forme, kroz koje su prezentirane emocije. Ruke, kroz sve ostale kolegije i radove, predstavljaju unutarnje frustracije, probleme, brige i tegobe pojedinoga umjetnika koje ga drže zatočenoga i zarobljenoga na mjestu.

Ključne riječi: ruke, skulptura, terakota, emocije, vizualizacija

Abstract

For the theme of the final work, *Negative through Positive: the presentation of three negative emotions through the medium of sculpture*, a series of three free-standing sculptures was made in clay (terracotta), which were then patinated to resemble oxidized bronze. The initial idea of the work itself was created during the drawing and painting courses, and I applied the motif as such in the sculpture classes, using the clay modeling technique. The motif is the hands, which on the sculpture are the building element of the form, through which emotions are presented. The hands, through all other courses and works, represent the inner frustrations, problems, worries and troubles of an individual artist that keep the said artist imprisoned and trapped in a place.

Keywords: hands, sculpture, terracotta, emotion, visualisation

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. INSPIRACIJA I REFERENCE.....	2
2.1. POLAZNA TOČKA REALIZACIJE.....	2
2.2. REFERENCE.....	3
3. NEGATIVNO KROZ POZITIV: NEGATIVNE EMOCIJE PRENESENE U OBLIK.....	6
3.1. EMOCIJA LJUTNJE.....	6
3.2. EMOCIJA STRAHA.....	6
3.3. EMOCIJA TUGE.....	7
4. MATERIJAL: GLINA I TERAKOTA.....	7
5. TEHNIČKI PROCES IZRADE SKULPTURE.....	10
5.1. PATINIRANJE TERAKOTE.....	15
6. ZAKLJUČAK.....	17
7. LITERATURA.....	18
8. MREŽNI IZVORI.....	19
9. SLIKOVNI PRILOZI.....	20

1. UVOD

Cilj je ovoga rada vizualizacija tri negativne emocije, straha, ljutnje i tuge, kroz medij skulpture. Rad je predstavljen kao serija od tri skulpture u pečenoj glini, tj. terakoti. Kroz ostala poglavlja rada bit će prikazan razvoj skulptura od njihovih osnovnih ideja do realizacije u spomenutom materijalu, pojašnjenje pojedine emocije predstavljene kroz skulpture i izrade patine oksidirane bronce. Spoj patine sa spomenutim emocijama rezultat je istraživanja značenja boja, odnosno plave i zelene koje su, u psihološkom smislu, boje tuge, usamljenosti ili u umjetničkom smislu – hladne.

Osnovna je zamisao iza prikaza navedenih emocija korištenje ruke kao glavnoga motiva kroz različite forme pojedine skulpture. Ljutnja je prikazana kako srlja i juri naprijed, strah kako odskake ili bježi u suprotnom smjeru, dok je tuga pognuta, tj. visi prema dolje. Dok Auguste Rodin u prikazu svojih skulptura ruku i šaka izražava emociju kroz njihove geste, u tri skulpture naziva *Negativno kroz pozitiv* ta se emocija prikazuje kroz formu rada.

Igra svjetla i sjene reflektira se kroz obradu površine na način da se slaganjem komadića gline jednoga preko drugoga stvara reljefni izgled koji ima udubljenja i ispupčenja te time rezultira hrapavom teksturom. Najveći je uzor tekstura rada Vanje Radauša sa svojim karakterističnim oblikovanjem površine skulptura na kojima se vidi svaki potez letve, modelirke i ruke. Patina hladnih tonova na skulpturi također naglašava početnu ideju.

2. INSPIRACIJA I REFERENCE

2.1. Polazna točka realizacije

Početna je ideja rada *Negativno kroz pozitiv* želja prikaza tri negativne emocije kroz medij skulpture, tj. seriju od tri skulpture. Ideja se rada razvila iz serije crteža i slika gdje je fokus rada bio više na prikazu lika u patnji i ljutnji, a ruke su predstavljane kao motiv ili manifestacija negativne emocije (slike 1, 2 i 3). Fokus se izradom skulptura usmjerio na ruke, njihovo kretanje, položaj i oblik.

Slika 1: Nikša Borovac, Prikaz ruke kao motiva

Slika 2: Nikša Borovac, Prikaz ruke kao motiva

Slika 3: Nikša Borovac, Prikaz ruke kao motiva

2.2. Reference

Ruka kao dio ljudskog tijela i bez umjetničke intervencije može prikazati određene emocije kroz geste i pokrete, npr. udarac šakom najčešće je prikaz ljutnje, milovanje dlanom može prikazati ljubav, spuštene ili pognute ruke tugu, a ruka koja se trese može prikazati strah. Isto tako, ruke su kiparu i alat kojim se izražava i obrađuje materiju. Ovaj rad sadrži motiv ruke, izrađen rukama koje su ekstenzija kipara. Uz ruke, uzor je i pristup skulpturi kipara Vanje Radauša. Radaušev pristup obradi gline kao kiparskoga materijala blizak je izradi serije skulptura *Negativno kroz pozitiv*; pomoću grube obrade površine skulptura pojačava se karakter rada, određeni se potezi ostavljaju vidljivima te se tako naglašava likovnost.

Vanja Radauš, za razliku od drugih pripadnika trijumvirata nije uspijevao biti „normalnim“ i uravnoteženim kiparom. Normalni čovjek ili uravnoteženi kipar bio je za Radauša kao i za E. Gaddu „uzao, klupko ili čvor, svakako splet neidentificiranih neuroza koje su tako uvijene, tako upakirane jedne u druge da se na kraju zgušnjavaju u kamen... u dokazni materijal, najbolji koji se može imati o postojanju normalnosti.¹

Uz Radauševu teksturu, izrada ruku Augusta Rodina, njihova forma i kroz njih izražena emocija, također su pridonijeli materijalizaciji i estetici ruke kao motiva ovoga završnoga rada.

Rodinu su ruke komunicirale jednako snažno kao i ljudsko lice. Njegove samostalne skulpture ruku su portreti emocija. Ova naglašeno modelirana, dramatično gestikulirajuća ruka - koja i traži i odvlači, koja steže, ali ne može uhvatiti - jedan je od Rodinovih najuvjerljivijih prikaza nemoćnog očaja.²

Razlika je u tome što Rodinove šake kroz pokret izražavaju emociju, dok su u tri skulpture *Negativno kroz pozitiv* one motiv, gradivni element koji gradi formu koja, pak, izražava tri različite negativne emocije.

¹ Radauš, V. (2006.) *Vanja Radauš: Retrospektiva*

² *The Clenched Left Hand (Study for Hand of Pierre de Wiessant)*.
URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/207496>

Slika 4: Vanja Radauš, Franjo Krežma (model), bronca, 1967.

Slika 5: Vanja Radauš, Franjo Krežma (detalj), bronca, 1967.

Slika 6: Vanja Radauš, Retrospektiva, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2011.

Slika 7: Auguste Rodin, Stisnuta ruka, bronca, 1885.

Slika 8: Auguste Rodin, Stisnuta lijeva ruka, bronca, 1885.

3. NEGATIVNO KROZ POZITIV: NEGATIVNE EMOCIJE PRENESENE U OBLIK

*Umjetničko djelo koje nije započelo emocijama nije umjetnost.*³

Riječi slikara Paula Cézannea ukazuju na postojanje važne poveznice između emocija i kreativnoga razmišljanja. Mnogi umjetnici primjer su univerzalnoga stereotipa umjetnika koji kroz negativne emocije dobiva inspiraciju za rad.

Tri negativne emocije (ljutnja, strah i tuga) odabrane su za materijalizaciju zbog njihove česte prisutnosti u umjetniku i njihovoga negativnoga utjecaja na umjetnikov rad; ljutnja se može manifestirati kroz nezadovoljstvo gotovim radom, strah se javlja kada se započinje novi rad ili isprobava novi medij i materijal, a tuga se osjeća kad se završeni rad ošteti ili uprlja.

3.1. Emocija ljutnje

Ljutnja je jedna od temeljnih ljudskih emocija. Ona je tjelesni i psihološki odgovor na stvarnu ili zamišljenu prijetnju ili nepravdu i može se očitovati kao osjećaj iritacije, bijesa i zamjere. Ljutnja priprema tijelo za akciju, tj. za borbu. Mijenja nam i misli: pogled na svijet nam se pojednostavljuje, zanemarujemo veliki broj informacija ili ih tumačimo u skladu s našim neprijateljskim osjećajima i, umjesto da prvo racionalno pristupimo problemu, reagiramo nepromišljeno.

3.2. Emocija straha

Strah je također jedna od osnovnih emocija. Radi se o neugodnoj emocionalnoj reakciji koja se javlja kada percipiramo da je situacija u kojoj se nalazimo prijeteca ili opasna. Opasnost koja nas plaši može biti fizičke ili psihičke prirode, a strah dodatno pojačava naše uvjerenje da nismo sposobni suočiti se s njom. Emocija straha pobuđuje tijelo i signalizira nam da u našoj okolini postoji neka opasnost i da bismo se trebali zaštititi ili od nje pobjeći.⁴

³ Brown, N. (2016). *How Our Negative Emotions Make Us More Creative*.

URL: <https://www.skyword.com/contentstandard/how-our-negative-emotions-make-us-more-creative/>

⁴ Vučković, H. (2021). *Strah*. URL: <https://www.kakosi.hr/2021/03/03/strah/>

3.3. Emocija tuge

Tuga se javlja u situacijama kada izgubimo nešto ili nekoga tko nam je bio važan. To se može odnositi na smrt drage osobe ili na percipirani gubitak, kao što je prekid odnosa. Nadalje, to su situacije poput financijske propasti, gubitci nastali uslijed prirodnih katastrofa poput potresa, gubitak vlastitoga zdravlja ili, u umjetničkom smislu, kada sav trud uložen u neki rad bude uzaludan jer se djelo oštetilo, raspalo ili uprljalo.⁵

„Bez cjelovite slike o nemirnom čovjeku, modernom umjetniku, sve činjenice koje se vezuju uz proturječnu narav osjećajna i crnim mislima sklona čovjeka, nemaju smisla. Posebice nema smisla puko i pomagalo tragikomično poticanje pitanja kronološkoga prvenstva unutar zidina vlastite i poprilične zabiti!!...“⁶

4. MATERIJAL: GLINA I TERAKOTA

Glina je jedan od tradicionalnih kiparskih materijala uz kamen, drvo i metale poput srebra, zlata, željeza i bronce. Glina je podatan i prirodan materijal, vrsta zemlje koja nastaje raspadanjem stijena. Dijelimo ju na primarnu, čistu glinu, kaolin, zvanu još kineska glina ili porculan, te sekundarnu glinu, odnosno ilovaču, koja je lončarska glina. Razlikujemo ju i po bojama: siva, crna, žuta, smeđa, crvena i bijela. Skulpture u glini oblikuju se oduzimanjem od mase, dodavanjem mase i modeliranjem. Plastičnost i mogućnost izrade detalja i teksture bila je presudna za odabir gline kao materijala za izradu završnoga rada. Glina se u kiparstvu koristi kao početni materijal za izradu makete, skice ili pojedinoga dijela veće skulpture od kojega se načini gipsani ili silikonski kalup za odljev u nekom drugom materijalu poput željeza, bronce itd. Terakota je pečena glina, odnosno terakota je naziv za različite umjetničke i uporabne predmete načinjene od lončarske gline pečene na visokoj temperaturi i bez glazure. Za završni su rad skulpture od gline pečene kako bi radovi bili čvršći i, samim time, trajniji te kako bi se mogli dalje patinirati.

⁵ Palavra, V. (2020). *Što je tuga, a što depresija?*. URL: <https://www.poliklinikabagatin.hr/blog/sto-je-tuga-sto-depresija/>

⁶ Radauš, V. (2006.) *Vanja Radauš: Retrospektiva*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.

Brojni su se umjetnici svojim jednostavnim oblicima vraćali u prapovijesno gnijezdo, dostojanstvu početka i primitivističkim sugestijama, radeći predmete i koristeći materijale koje kao da su lizali plamenovi pećinske vatre zemlje i bili poput menhira ugrađeni u svoja prapovijesna staništa. To je svijet koji asocira na arheološku iskopinu, priziva sliku primitivnih mogila, staništa i gradina.⁷

Glina je, možda sama po sebi je relativno primitivan materijal, koji dolazi iz zemlje i pijeska, no s adekvatnom zaštitom ili vrstom gline može se stvoriti umjetničko djelo na istoj ili barem približnoj razini kao i odljev u drugom materijalu.

Nije riječ samo o keramičarima, nego i o kiparima, koji su posvećivali pažnju elementarnim odnosima između oblika i koji su radili svojevrsne instalacije u prirodnim ili u zatvorenim prostorima.⁸

U slučaju završnoga rada, skulpture su rađene s namjerom predstavljanja u zatvorenom prostoru te im dimenzije nisu monumentalnih proporcija već manjih, bližih čovjeku, npr. u sjeni monumentalne skulpture *Straha* promatrač možda osjeti fizički strah jer postaje svjestan koliko je malen naspram te prijeteće mase. No, ideja rada nije da promatrač osjeti što umjetnik izražava i materijalizira kroz radove, nego da radovi na promatraču ostave pozitivan dojam kroz estetsku privlačnost ili zanimljivost forme.

⁷ Gamulin, G. (1999). *Hrvatsko kiparstvo 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Naprijed.

⁸ Ibid.

Slika 9: Izrada konačne verzije skulpture *Ljutnja*, nepečena glina

5. TEHNIČKI PROCES IZRADE SKULPTURE

Prva je skica skulpture u glini nastala uzorom na prije spomenute i prikazane slike nastale tehnikom ulja na platnu. Manja je verzija skice u glini bila izrađena kao eksperiment u materijalu i kao test forme i kretanje ruku (slika 12). Razlog blijedoga izgleda pečene terakote na ovom primjeru, rezultat je bojanja pečene gline bojom koja će, na kraju, poslužiti kao temeljna boja za patinu. Zatim je pečena glina s bojom stavljena u peć te se procesom zagrijavanja otopila i ostavila iza sebe više bijelu, nego narančastu boju. Nakon izrade zadovoljavajuće umanjene skice, izrađen je veći rad pod nazivom *Ljutnja* (slika 13). Rad nije bio prošupljen i zbog veličine ga nije bilo moguće ispeći u keramičkoj peći na Akademiji. Zbog nemogućnosti pečenja, premazan je višeslojnim nanosom ljepila za drvo, kako bi mu se površina, do neke mjere, zaštitila od vanjskih utjecaja poput vlage ili ogrebotina. Gotov je rad korišten kao predložak za izradu manje, konačne verzije, prikaza *Ljutnje* koja je prošupljena te ispečena (slika 14). *Strah* je druga po redu skulptura, realizirana kao skica u manjim dimenzijama u glini, koja je izrađena po predlošku na papiru. Skica u glini je zatim korištena za izradu rada većih dimenzija, za završnu, složeniju i veću verziju (slika 15). *Tuga* je treća po redu te je jedina u seriji rađena bez manje verzije ili crteža kao skice (slika 16).

Slika 10.: Skica, bojana terakota

Slika 11: Prva verzija, *Ljutnja*, suha glina

Slika 12: Konačna verzija, *Ljutnja*, terakota

Slika 13: Konačna verzija, *Strah*, terakota

Slika 14: Konačna verzija, *Tuga*, terakota

5.1. Patiniranje terakote

Za prvi sloj patine odabran je akrilni sprej tirkizne, odnosno plavo-zelene boje. Skulpture su zatim prebojane višeslojno spomenutom bojom, dok sva površina nije prekrivena. Hladne su boje odabrane zbog česte asocijacije s usamljenošću i tugom, tj. imaju negativnu konotaciju.

...pretjerana uporaba plave može se činiti hladnom i bezličnom, čak i neprijateljskom. (...) Plava također može stvoriti osjećaj tuge ili usamljenosti. Razmislite kako slika koja je pretežito plava, poput radova iz Picassovog „plavog perioda“, djeluju usamljeno, tužno ili napušteno.“⁹

Slika 15: Nanos temeljne boje patine

⁹ Cherry, K. *The Color Psychology of Blue*.

URL: <https://www.verywellmind.com/the-color-psychology-of-blue-2795815>

Kada se prvi sloj boje osuši, na rad se nanosi drugi sloj, imitacija oksidacije, mješavina narančaste i crne akrilne boje razrijeđene vodom. Laganim potezima, tehnikom „dry brusha“, tj. „suhoga kista“, kist se s bojom lagano obriše o neku drugu površinu, npr. krpu, kako bi se skinuo višak boje prije nanosa na rad. Boja se nanosi na određene dijelove pojedinoga rada kako bi se imitirala oksidacija bronce, tj. kemijska reakcija vlage na površini brončanog predmeta, gdje se stvori zatamnjeni ili, u ovom slučaju, narančasti sloj čestica koji štiti površinu bronce od daljnje reakcije s vlagom.

Slika 16: Prikaz oksidirane bronce

6. ZAKLJUČAK

Početna je ideja nastala u medijima slikarstva i crteža gdje je fokus rada bio na prikazu lika u patnji i ljutnji, a ruke su bile manifestacija negativne emocije. Kroz skice i istraživanje mogućnosti forme i teksture, rad je uspio dosegnuti željeni cilj, prikazati tri negativne emocije, strah, ljutnju i tugu, kroz medij skulpture. Ruke su postale motiv s kojim se, uz usmjerenje, njihovo kretanje, položaj i oblik, dosegla željena razina materijalizacije emocija; u radu *Ljutnja* ruke su uzdignute prema gore, usmjerene prema promatraču te stvaraju privid napada, u radu *Strah* ruke se odmiču od promatrača, bježe u zaklon, dok kod rada *Tuga* ruke su pognute prema dolje, umorne i teške. Usmjerenjem ruku postignuta je dinamika forme i iluzija pokreta, a izraženom teksturom, hladnim bojama te igrom svjetla i sjene prikazane su tri negativne emocije u mediju skulpture.

7. LITERATURA

1. Collins, J. (2014). *Sculpture Today*. New York: Phaidon Press.
2. Forgas, J. P. (2014). *Can Sadness Be Good for You?*. New York: The Guildford Press.
3. Gamulin, G. (1999) *Hrvatsko kiparstvo 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Naprijed.
4. Ivančević, R. (2007). *Likovni govor: Uvod u svijet likovnih umjetnosti*. 10. izd. Zagreb: Profil.
5. Ive Šimat Banov, *Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas*, Ljevak, Zagreb, 2013.
6. Jerabek et al. (2011). *Likovni sat*. 3. izd. Zagreb: Alfa
7. Lampert, C. (1987). *Rodin: Sculpture and Drawings*. London: Yale University Press.
8. Nelson, G.C. (1983). *Ceramics, A Potter's Handbook*. 5. izd. New York: Holt Rinehart & Winston.
9. Nezlek, J.B., Kuppens, P. (2008). *Regulating Positive and Negative Emotions in Daily Life*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
10. Radauš, V. (2010). *Vanja Radauš – Portreti. Salon Galerije Antuna Augustinčića, 7. V. – 7. VI. 2010*. Klanjec: Muzeji hrvatskog Zagorja – Galerija Antuna Augustinčića.
11. Radauš, V. (2006.) *Vanja Radauš: Retrospektiva*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.

8. MREŽNI IZVORI

1. Brown, N. (2016). *How Our Negative Emotions Make Us More Creative*. Skyword.
URL: <https://www.skyword.com/contentstandard/how-our-negative-emotions-make-us-more-creative/> [pristupljeno 28.8.2022.]
2. Cherry, K. (2020). *The Color Psychology of Blue*. New York: Verywell Mind.
URL: <https://www.verywellmind.com/the-color-psychology-of-blue-2795815>
[pristup 28.08.2022.]
3. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (2021). *Kiparstvo*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31555> [pristupljeno 28.08.2022.]
4. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (2022). *Vanja Radauš*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51410> [pristupljeno 28.8.2022.]
5. Palavra, V. (2020). *Što je tuga, a što depresija?*. Zagreb: Poliklinika Bagatin d.o.o.
URL: <https://www.poliklinikabagatin.hr/blog/sto-je-tuga-sto-depresija/> [pristupljeno 28.8.2022.]
6. Smith, K. *Color symbolism & Meaning of blue*. Sensational Color. URL: <https://www.sensationalcolor.com/meaning-of-blue/> [pristup 28.08.2022.]
7. The Met, *The Clenched Left Hand (Study for Hand of Pierre de Wiessant)*, URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/207496>
[pristupljeno 28.8.2022.]
8. Vučković, H. (2021). *Strah*. Zagreb: Udruga kako si?.
URL: <https://www.kakosi.hr/2021/03/03/strah/> [pristupljeno 28.8.2022.]

9. SLIKOVNI PRILOZI

1. Prikaz ruke kao motiva. Fotografija autora.
2. Prikaz ruke kao motiva. Fotografija autora.
3. Prikaz ruke kao motiva. Fotografija autora.
4. Vanja Radauš, Franjo Krežma (model), bronca, 1967.,
URL: http://www.gaa.mhz.hr/storage/upload/calendar_activities/radaus-katalog_za_press_14306.pdf, pristupljeno 28.8.2022.
5. Vanja Radauš, Franjo Krežma (detalj), bronca, 1967., URL:
<https://oskultura.com/2014/04/15/franjo-krezma/>, pristupljeno 28.8.2022.
6. Vanja Radauš, Retrospektiva, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2011., URL:
<https://www.ziher.hr/jedinstvo-jave-i-sna-u-istrazivanju-smrti-jednog-kipara/>,
pristupljeno 28.8.2022.
7. Auguste Rodin, Stisnuta ruka, bronca, 1885., URL:
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/207496>, pristupljeno 28.8.2022.
8. Auguste Rodin, Stisnuta lijeva ruka, bronca, 1885. URL:
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/207496>, pristupljeno 28.8.2022.
9. Izrada konačne verzije *Ljutnje*, nepečena glina. Fotografija autora.
10. Proba u materijalu. Fotografija autora.
11. Prva verzija *Ljutnja* nakon skice, suha glina. Fotografija autora.
12. Konačna verzija *Ljutnja*, terakota. Fotografija autora.
13. Konačna verzija, *Strah*, terakota. Fotografija autora.
14. Konačna verzija, *Tuga*, terakota
15. Nanos temeljne boje patine. Fotografija autora.
16. Prikaz oksidirane bronce. Fotografija autora.